Till minnet av Axel Brusewitz

En rad av Axel Brusewitz lärjungar har under de dagar som gått sedan hans död betygat hans stora insatser som forskare och lärare. Deras uppskattning kommer — även om den kanske för många utanför ämnet stående ter sig superlativ — med all säkerhet att bekräftas av framtidens vetenskapshistoria. Ojämförligt mer än någon annan har Brusewitz bidragit till en kvalitativ höjning av statsvetenskapen i Sverige, till att kritiken, det sunda förnuftet, den kyliga analysen och den precisa problemställningen blivit självfallna, medan de lösa hugskotten och de flotta och bräckliga spekulationerna förvisats ur forskningen. Genom att uppmuntra sina elever, genom att ekonomiskt stödja deras arbete, genom att med en självuppoffring utan ostentation och till synes utan villjeansträngning granska, diskutera och inspirera har han medverkat till att undersökningarna växt i antal och mångsidighet lika väl som i värde. Den svenska statsvetenskapen står, det kan utan varje förhävelse påstås, främst på grund av hans verk på en nivå som i varje fall inom Europas länder saknar motstycke; endast USA med dess ofantliga resurser och otaliga universitetsplatser företer något liknande. Det är betecknande, för att ta några få exempel, att de bästa — man är benägen att säga de enda — realistiska undersökningarna av folkomröstningen och regeringsskicket i Schweiz och av den parlamentariska utvecklingen i Belgien och Norge författats av Brusewitz och hans lärjungar. Endast språket har varit ett hinder för att denna forskar- och lärargärning vunnit internationell berömmelse. I det sista han skrev uppmanade Brusewitz unga svenska forskare att gripa sig an med de sydamerikanska statsskicken — det var ett av de många bevisen på en ambition som genom vad som redan presterats på andra områden syntes naturlig och möjlig att realisera.

För den som sedan trettio år i Brusewitz sett en nära vän, en mentor, vars berömde och klander varit viktigare än någon annans, i många stycken ett mönster för människor, är det angeläget att söka teckna några av de drag som gjorde mannen och vetenskapsmannen betydande. Oavhängigheten och självständigheten hör till de dragen. Då han som ung man gav en ny belysning av den svenska författningens tillkomst och tillika insatte den parlamentariska demokratin i dess historiska sammanhang var det inte bara ett vetenskapligt pionjärarbete, utan också ett av intellektuell och politisk radikalism betingat brytande med konservativa schabloner, vilka av den tidens härskande statsvetenskap betraktades som omistliga nationella tillgångar. Han kände sig som oppositionsman, som en kämpe mot invanda föreställningar, och han betecknades ofta som något av en rabulist och bråkmakare — vilket inte innebar att han blev illa behandlad, ty män som Simon Boëthius och Harald Hjärne saknade sannerligen inte vidsyn och generositet. Hela livet behöll han detta jakobinska drag. Ingen kunde känna mindre respekt för överheten i alla dess former, ingen hade starkare behov att fritt och hårt säga sin mening, för ingen var de moderna diktaturlärorna mera förhatliga och oförsonliga. Följsamhet, anpassningsvilja, inställsamhet — sådana ting var helt oförenliga med denna högresta och förnäma självständighet.

Oavhängigheten var och måste vara förenad med vilja till rättfärdighet och tro på sin rättfärdighet. Men att alltid vara, rättvis är inte mänskligt, och en man med Brusewitz patos och temperament måste mer än den lugne och oengagerade betraktaren löpa risken att fela. Någon gång blev Brusewitz därför beskyld för intolerans och egenrättfärdighet. Det låg något förståeligt i detta: oppositionsmannen som blivit auktoritet, men bevarat sin iver och sina starka känslor, kunde stundom framstå som alltför överlägset säker i sina domar och bedömanden, som brutande sin hetsiga tid andra. Det var en svaghet, men en svaghet utan vilken det stora och märkliga i Brusewitz personlighet inte är tänkbart. Väsentliga var viljan att forma en egen mening, modet att stå för denna mening, oberoende av följderna.

Denna till synes starka och enkla personlighet var, inte okomplicerad. Tankar på förgänglighet, fåfänglighet och htighet var alltid för honom levande. Birger Sjöberg "Kriser och kransar" blev för honom en handbok över människans storhet och elände. Vi glömmer inte Axel Brusewitz, hans kvicka och avslöjande karaktäristiker, hans muntra skratt, hans kloka och forskande ögon, hans känslighet och hans vemod.

HERBERT TINGSTEN

"Ett mästerprov av iaktagelse och människokunskap"
Anders Österling i ST

Alberto Moravia
Romarinnan
En av den moderna litteraturens största kvinnogestalter framträder i denna roman om en romersk prostituerad.
15:-, inb. 19:-.
BONNIERS

Picasso
Matisse
Hemingway
är tre av de många berömdheter som får sina intima, roande, träffande och ibland lite elaka porträtt i
Gertrude Stein
Alice B. Toklas' självbiografi
En Panache-serien
9: 50, inb. 13: —
BONNIERS

"Man fångas ständigt på nytt in och besegras av dikter med djärva symboler, ädelt språk och mäktig intensitet"
Olof Lagercrantz i Sv D
Bertil
MALMBERG
Med cyklopöga
7: 50, inb. 11: 50
BONNIERS

"Ett människogalleri utan många motstycken i samtida litteratur"
Sten Selander i Sv D
Sir Osbert Sitwell
VÄNSTER HAND, HÖGER HAND!
20: —, inb. 25: —
BONNIERS

"Verkligt spännande i intellektuell mening."
Rolf Parland i ST
NIGEL BALCHIN
En hop förrädare
12: 50
BONNIERS

BARNET, kärleken och döden

BJÖRN-ERIK HÖIJER: *Martin går i gräset.* Tiden. 10: 50.

Att människovärlden naturligt delar sig i två grupper, barnens och de vuxnas, behöver man bara kasta blicken ut genom fönstret för att se, och mer än en gång frågar man sig hur mycket dessa två människonarter i själva verket förstår av varandras liv, varandras tankar. Att barnen förstår mycket lite av de vuxnas tillvaro är givet; de vuxna borde förstå mer av barnens: de har ju själva varit barn. De har varit det, och minns de det? Naturligtvis mer eller mindre, men de två människorna kan ingen riktigt minnas det. Invuxna i den s. k. orsakslagens vanor är det inte lätt, och det är kanske t. o. m. lite genant att minnas hur det var före den s. k. orsakslagens giltighetstid. Om några ska kunna det, så är det författarna, de minnesgoda, de — ibland — djärva.

Nu är det Björn-Erik Höijer som har skrivit om barndomen. Han kallar sin bok för en roman, och den kan väl så kallas. I varje fall är den en skildring, och den heter "Martin går i gräset". Martin går i gräset i väntan på att få gå i skolan. Han är sex år; han ska börja till hösten. Han vill det inte, ty han anar att därmed börjar något definitivt, något oåterkalleligt, något inte så vanligt lekfullt som småbarnsskolorna nu för tiden ibland är, men inte alltid har varit. För övrigt är livet, frånsett skolan, inte bara solsken för honom. Hans far är av den blandat bigtra och vänliga Gud-Faderstypen, rågmjölsgröten och blåbärssyltén finns inte i obegränsade kvantiteter i det fattiga hemmet, kamraterna är härdhårda. Och utan alla skolföreknars och läxbeckers hjälp ger honom livet hans sista år som fritt barn de två stora och fasansfulla upplevelserna av det som nu livet en gång är byggt på: av kärleken och av döden.

Hur kärleken går till beskriver kamraterna: i icke skonsamma ordalag. Martin upplever den nya vetskapen på ungefär samma sätt som på sin tid — ty i barnens värld finns det inga generationsskillnader — Hjalmar Söderbergs Doktor Glas gjorde då han som barn fick reda på hur barn kommer till världen: han tyckte att Gud själv hade rätat något fult på den blå värhimlen. Därefter upplever han döden. En liten bror till honom dör, och han frågar fadern hur länge broderns ska ligga kvar i sin kista i jorden innan Gud kommer och hämtar honom. Fadern svarar, bibliskt riktigt: till den yttersta dagen.

Detta är ju inte allt i boken, men de två viktigaste sakerna, ellipsens båda brännpunkter. Man fäster sig vid att Martin är mycket ung då han så negativt reagerar inför kunskapen om kärleken; han är yngre än den blivande doktor Glas var. Men vissa omständigheter, närmare bestämt den omständigheten att ett nytt liv har fogats till de övriga i familjen, gör honom intresserad av saken. Annars reagerar han i stort sett relativt nyktert inför skeendena: han har den tidiga livserfarenhet som de barn kan få som inte hålls för väl inbäddade i hemmets couveuse.

Män är känna Martin, hans far, i viss mån också övriga människor omkring honom. Det är givet att då det gäller en ny människa, så måste man bli lite bekant med henne innan man kan bli helt intresserad av vad som händer henne, men snart nog i Björn-Erik Höijers bok får man upp det, nödvändiga intresset. Den är så väl skriven; den har sanningens lugna anstikte som väl kan vara fårat av lidelser och lidanden, men som inte är vanställt av grimaser. Så småningom accelererar man läsningens fart; man har kommit in i förloppet, i karaktärerna, man lever med i det omtalade. Man slutar boken icke utan en känsla av gripenhet inför den provins av livet som här har förevisats för en.

OLLE HOLMBERG

Vikande helfigurer

Det är inte särskilt avundvärt att recensera *Bernt Eriksson*, Man yrkar helst på uppskov och kan i varje fall inte åstadkomma annat än en ytterst villkorlig dom. Det bjuder emot att hopa fler hinder på denne envetne bokskrivares väg, och egentligen inbjuder han mera till karaktäristik än till kritik. Med tvångsmässig heroism fortsätter han sitt försök att skapa ett slags allomfattande universaldikt. Han kan givetvis inte leva upp till den fantastiska genibild han ställt upp för sig själv. Men han är dock en talang av egendomlig art, kanske bara alltför självmedveten i sin egendomlighet. Det förbiir något utpräglat juvenilt både över hans anspråk och hans resultat. Men experimentator är han stringt taget inte: 'han fann nästan genast sitt speciella uttryckssätt, som han nu i sitt "opus VIII" renodlat ihärdigare än någonsin.

Detta *Porträtt av diktaren som dåsdlligt smitrersam.* (Eget förslag, 10 kr.) drar fram i komplicerad prosarytmer över 147 sidor med endast ett avbrott. Kravet på koncentration bekymrar författaren högst obetydligt, men faller desto tyngre över läsaren. Man behöver vara väl utsövd för att tillägna sig detta diktverk i en sittning. Porträttet av diktaren-skaparen som universum "målas blott indirekt" med hjälp av ohejdade uppräkningar, och synvinkeln är närmast en otänkbar, förtvekad, men dock tilltänkt Guds. Den tro på sin uppgift som Bernt Eriksson deklarerar är upplysande som program och gripande (eller beldaglig) som illusion:

Om sålunda en diktare som komplement och utbyggnad till mikrokosmosdiktningen
önskar skapa en makrokosmosdiktning, gjuten i lyrikprosans form — poesins svala
låne i prosans tunga stenblocksbrist — och därvid speciellt anlitar *syntesen* i en grad som
blott är sjutbart för extraordinära samtidsbönnen —; att då hans reella mening
förvandlas till löjlig cemening och budskapet aldrig får lämna sin pappershorisontalitet!
men en gång i den evinneriga tiden ska Vågen avslöja tyngden av mmsatte sanning

Diktverket sträcker sig från en jättenegor på ett fjällpenslonat, över en allmän rättegång med snart sagt allt som kan rymmas i ett mänskligt medvetande, till drömmen om en symfoni som ska komma även gravstenarna att leva. Många myter apostroferas, Ygdrasils världsekkälvning och Venus födelse, väl blandade med Ofelia som klostersköka, Jack Upp-skärarens privärda dåd, den "spilloljespillande Spill-Olle" och soldaten, vars kranium "ska sända sin vitmenade kärrhällning mot himlens similiturkos". Diktaren hinner beteckna sig som "den förbindelselösa stationen" och "ogiltigförklara sin mänskliga ängestmyntfot", konstaters att alla människor är ormknutar, förutse att "triumviratet Eld, Is och Blod ska kasta sig upp på en vitlöddrig häst för att undkomma det jubel och den smärta som inte kan uthärdas" samt förkunna en uppståndelse ur havet till "det tredje könsalternativet och den oförlikneliga befrielsen" (vad det nu kan innebära: en längtan till det andrognya? en dröm om att bli ängel?). Efter fjorton sidors synkoperat hoppande på ett ben mellan kolontecken (där ordet övervägande består av nypåhittade adjektivformer) går dikten sedan obevekligt vidare intill slutet.

När Bernt Erikson trov sig "speciellt anlita syntesen" är det knappast riktigt: han ägnar sig i stället åt anhopning: ett till synes urvalslöst nedskrivande av allt infall. Vad som främst saknas är gestaltning, någon sorts sammanhållande vision. Man kan dock skymta en genomgående attityd: en undantryngd, sofistikerat omskriven, men ändå ständigt närvarande upprördhet över orättvisorna i världen och medlingslösheten i människolivet, över kortsiktens bedrägligbet och utplåningens obevekligbet. Bernt Erikson verkar inte vara så litet av en munktyp, som skulle ha passat i medeltiden med dess centralriserade universsallen. Nu kan han bara pendla häftigt mellan hädelse och bön, förtvivlan och hån. Parodisk kuriositil och dialektiskt bearbetad populärvetenskap förenar han till en märkskog, där han som diktare är fången. Hans böcker är desperata utbrytningsförsök, lika tappra som hopplösa. "Nej, det fantastiska finns inte på jorden, utan var och en må ensam söka det långt ute bland stjärnna!"

Bo Lindblom kan påminna något om Bernt Erikson sådan han först framträdde för bortåt tio år sen. Hans debut är ett mera obestämt uthyrningsförsök och kallas *Vikande helfigur* (Wahlström & Widstrand, 4: 50). Han utpekar sig själv som halv vapenvägrare, tjuguettårig, före detta sjukvårdare och fängvaktare, för tillfället hisskondoktör, läsare av Giono och Joyce. Till Giono kan man kanske spåra de pacifistiska tendenser som genomsyrar hans beredskapsanteckningar. Och Joyce har väl spelat någon roll för stilexperimenten, som dock mest är utvändigt tilltagna, med onkastningar från prosa till vers, från serpentinmeningar till stackatostammingar. Han har ära för miljöpräglade lonfall och öga för landskapsraktärer. Men ännu har han knappast något att berätta om hans lilla volym är mera ett symtom än en genomförd bok. Men att helt levande symtom på ungdomsoro, problembesvär, frigestallardrift.

"Vem som än segrar har du och jag förlorat", det är det tidstypiska ledmotivet hos Lindblom. Den klassiske hjälten tycks honom inte vara annat än "en avtrubbad eller en känsloliverts imbecill". Han hör unga löjtnanter undervisa: "Det gäller att vara djävsulk, ju mer djävulsk desto bättre!" Han skriver ner det Gandhiska fältropet Satyagraha utan kommentarer, och från fältskjutningen noterar han: "Målfigurerna: människans avbild. Människans: Gud." Han har tyndiga infall: "Två vägar som möts (eller en som klyvs)". Han nöjer sig som författare med att skicka fram en anteckningsbok, luktande av lera och ängsblommor. Därför måste han ännu så länge räknas till de vikande helfigurerna.

ARTUR LUNDKVIST

Litterära notiser

Envoy, den irländska litteraturtidskriften, omnämndes i Dagens Nyheter i början av sin bana. Nu är det på tre kvartal, och den har den himmit skaffa sig ett namn som en av de intressantare företeelserna i den uttunnade floran av engelskspråkiga kulturtidskrifter. Att standarden kunnat hållas så hög beror tydligen delvis på en god ekonomi — Envoy kan, i motsats till kollegor i de fleeta länder glädja sig åt talrika annonser från firmor som säljer tobak, whisky, ost och andra förnödenheter, vilka de i patriotiskt intresse för hemlandets litteratur nyttjader mitt bland sonetter och dikter. Men dessutom: ter sig det redaktionella temperamentet synnerligen livligt och färgstarkt och här i sin verksamhet inga synliga spår av den katolska barnaren. Ett exempel på den redaktionella rörligheten är för övrigt att Envoy trätt i förbindelse med författare i Sverige för att så småningom utkomma per ett skandinaviskt nummer med tonvikt på den nya svenska litteraturen.

I senaste numret av den irländska tidskriften (september) finner man flera intressanta bidrag. bl. a en arg ledare om Unesco, som anslutser sig till. Benedetto Croces belönte uppmaning i *Il Mondo* att lägga ner hela organisationen som misslyckad. Vidare en tämligen objektiv analys av den engelska söndagspressen, som främnett de värdmedeljudande men livaktiga *Sunday Times* och *Observer* verklighen kan ha något att ge den som intresserar sig för obetydligt jästa andliga komserver. Två av de bäckigaste organen, *News of the World* och *Sunday Pictorial*, är enligt Envoy förbjudna på Irland, men cirkulerar livligt under disken, en åra som de alltså delar med mer förtjänta tryckalster.

Det viktigaste inslaget i numret är emellertid en artikel om *Graham Greene*, av Neville Braybrooke, som främst tar upp den intressanta frågan om Greenes förkämande till katolicismen. Braybrooke ställer sig till en början avvisande till den populära tendensen att främst se författaren som katolik och hävdar att hans katolska tro ligger lika omsorgsfullt inbäckad i hans senare verk som det faktum att han varit medarbetare i The Times och att det är lika fel att kalla hans böcker katolska romaner som att kalla "Robinson Crusoe" en frikyrklig roman därför att dess författare hädelseviv hörde till en sådan kyrka.

Detta resonemang är givetvis alltför tillspetsat — Defoes skeppsbrutne hjälte ställer ju inte i alltför hög grad sitt handlande på Gn i re-

lation till sin religion, vilket däremot sker hos huvudpersonerna i Greenes viktigaste verk, "Brighton Rock", "Makten och härligheten" eller "Tjänstpunkten". Efter att ha avfonsit denna något vårdslösa salva i luften sätter sig emellertid

Nyutkommen
Olle Svensson
DE SJU JÄRNRINGARNA
En egendomlig fantasiseggande och suggestiv bok vari handlingen utspelas i och kring en gammal gästgivargård i Dalarna.
Häft. 8.25 Inb. 11.—
LT:s FÖRLAG

PÅ MARMORKLIPPORNA
ERNST JÜNGER
"Spänstig, färgrik prosa ... som stilist är han lysande."
Anders Österling i ST.
"I På marmorklipporna möter man Jünger när han är som bäst. Hans egenartat sammansatta symboler har en förunderlig kraft, bilderna äger plasticitet och språket är skönt och rent."
Bengt Wideståg i GMP.
Jüngers bästa
Inb. 9:—
NATUR och KULTUR

Märklig tysk prisroman
Hermann Kasack
STADEN BORTOM FLODEN
Denna roman tillhör de mest lästa och diskuterade i dagens Tyskland. Det är ett betydande och originellt arbete som bl. a. belönats med staden Berlins stora Fontanepris.
"Tänkbart är att kommande generationer som förvärvat djupare insikt om i våra dagar ännu outforskade och dunkla områden, kommer att läsa Kasacks bok med samma förvåning och beundran som vi, då vi i dag studerar gångna seklers profetior."
Times
15:50, inb. 19:—
NATUR och KULTUR

Ny strålande roman av
Norah Lofts
PLANTAGEÄGARENS HUSTRU
Krig och inbördesupprror, smuggling, svart magi och hemlig läkekonst lämnar det dramatiska, äventyrsmättade ackompanjemanget och ramen till denna kärlekskronan med motiv från de holländska kolonierna vid tiden för 1600-talets slut.
"Författarinnans romaner har fått mycket berömm i världspressen — "bör följas med största uppmärksamhet", skriver bl. a. The Sphere.
473 sid. 17:50, inb. 21:50
En bok från NATUR och KULTUR är en bra bok

mannen i vitt
som äkta make
doktorns fru
av
Mary Bard
(Mary är syster till den glada Betty MacDonald och lika rolig)
"Ovanpå alla överromantiska läkaromaner, där doktorn skildras som ett härligt, gudalikande väsen, är det uppfriskande att få läsa något så upprktigt och sysslolande... Mary Bard skriver ner precis vad som fyller hennes liv, boken är rar och medicinarna litet om vartannat."
BARBRO HÄHNEL I DN
LJUS
10:50, inb. 14:25

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.